กัณฑ์ที่ 22

อุทานคาถา

แสดง ณ วันที่ ๒๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ ฯ

บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงในอุทานคาถา ที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงเปล่งขึ้นด้วยพระองค์เอง มิได้ปรารภสิ่งหนึ่งสิ่งใด ปรารภแต่ธรรมสิ่งเดียวเท่านั้น ทรงเปล่งอุทานคาถาขึ้นดังที่ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นนั้น อุทานคาถานี้เป็นความเปล่งขึ้นจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง เปล่งขึ้นด้วยมาปรารภถึงธรรมว่าเป็นของอัศจรรย์นัก ธรรมน่ะเป็นของอัศจรรย์ บัดนี้ ท่านทั้งหลายทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต จงตั้งใจให้บริสุทธิ์สนิทฟังอุทานคาถา ซึ่งเปล่งขึ้นจากพระทัยพระบรมศาสดา ปรากฏโดยวาระพระบาลีว่า

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ ฯ

แปลเป็นสยามภาษาว่า

" เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
*เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จัก **ธรรมว่าเกิดแต่เหตุ***

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
*เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จัก **ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย***

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมืดเสียได้ *ดำรงอยู่เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมากำจัดความมืด*
ทำอากาศให้สว่างฉะนั้น "

ธรรมทั้งหลายที่ปรากฏแก่พราหมณ์นั้นเราควรจะรู้ ธรรมอะไรที่ปรากฏแก่พราหมณ์น่ะ? และก็บอกลักษณะท่าทางไว้ให้เสร็จ เสมือนดวงอาทิตย์ขึ้นไปแล้วกำจัดความมืดทำอากาศให้สว่าง นี้เป็นข้อใหญ่ใจความสำคัญนัก จะเอาธรรมตรงไหน? ดวงไหน? ชิ้นไหน? อันไหนกัน? ธรรมที่เกิดขึ้นแก่พราหมณ์น่ะ ถ้าว่าไม่รู้จักธรรมดวงนั้นฟังไปเถอะ สัก ๑๐๐ ครั้งก็ไม่ได้เรื่อง ไม่ได้เรื่องได้ราวทีเดียว อุทานคาถานี้ลึกซึ้งอยู่ไม่ใช่ของง่าย เผอิญจะต้องกล่าวไว้ย่อ ไม่ได้กล่าวพิสดาร เรียกว่า อุทานคาถา ธรรมที่ปรากฏแก่พราหมณ์น่ะ เป็นมนุษย์หญิงก็ดี ชายก็ดี ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตไม่ว่า ที่ปรากฏอยู่บัดนี้มีธรรมบังเกิดขึ้นกับใจบ้างไหม? ที่ปรากฏอยู่เสมอน่ะ บางคนมีบางคนก็ไม่มี ที่ไม่มีนั้นเทียบด้วยคนตาบอด ที่ธรรมปรากฏขึ้นแล้วน่ะเทียบด้วยคนตาดี เรื่องนี้พระองค์ทรงรับสั่งในเรื่องธรรมว่า ***ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารี*** ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันทันตาเห็น ธรรมที่บังเกิดปรากฏอยู่กับตัวน่ะ พวกมีธรรมกายมีธรรมปรากฏแก่ตัวเสมอ พวกไม่มีธรรมกายนาน ๆ จะปรากฏธรรมสักครั้งหนึ่ง ธรรมที่ปรากฏขึ้นน่ะประจำตัวเชียวนะ ติดอยู่กับใจของบุคคลนั้น สว่างไสว ถ้าปฏิบัติดีๆ เหมือนดวงอาทิตย์ในกลางวันเชียวนะ แจ่มจ้าอยู่เสมอ แต่ว่าใจนั้นต้องจดอยู่กับธรรม ถ้าว่าใจไม่จดกับธรรมหรือธรรมไม่ติดอยู่กับใจละก็ ความสว่างนั้นก็หายไปเสีย เหมือนอย่างตามประทีปในเวลากลางวัน ประทีปอย่างย่อม ๆ ความสว่างก็น้อย ประทีปนั้นขยายออกไปความสว่างก็ขยายออกไป อย่างนั้นแหละฉันใด ธรรมก็มีหลายดวง สว่างต่างกัน อย่างนั้นเหมือนกัน

ธรรมน่ะอยู่ที่ไหน? มนุษย์อยู่ที่ไหนธรรมอยู่ที่นั่น **มนุษย์**มีธรรมด้วยกันทุกคน เขาเรียกว่าดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ **ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ใสบริสุทธิ์ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ถ้าว่าผู้ที่ทำธรรมเป็นละก็ ใจไปติดที่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น ติดอยู่ที่นั่น นั่นแหละได้ชื่อว่า ***ธรรม****นั้นปรากฏแก่มนุษย์คนนั้นแล้ว*

ถ้าว่า**กายมนุษย์ละเอียด** ใจมนุษย์ละเอียดก็ติดอยู่ที่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดนั่น ๒เท่าฟองไข่แดงของไก่ ได้ชื่อว่า***ธรรม****นั้นปรากฏแก่กายมนุษย์ละเอียดนั้นแล้ว*

ถ้าว่าเป็น**กายทิพย์** ใจก็ไปติดอยู่ที่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ถ้าว่าไม่ติดอยู่ในธรรมดวงนั้น ไม่เห็นธรรมดวงนั้นแจ่ม ได้ชื่อว่าธรรมยังไม่ปรากฏ เมื่อ***ธรรม****ปรากฏแล้ว*ก็เห็นธรรมดวงนั้นแจ่ม ๓เท่าฟองไข่แดงของไก่ ดวงขนาดนั้น ดวงกลม

กายทิพย์ละเอียด เห็น**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด ๔เท่าฟองไข่แดงของไก่ แจ่มอยู่กับใจเสมอ นั่นได้ชื่อว่า***ธรรม****ปรากฏแก่กายทิพย์ละเอียดแล้ว*

....เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จัก ธรรมว่าเกิดแต่เหตุ

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป
เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จัก ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่
พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมืดเสียได้ ดำรงอยู่เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมา
กำจัดความมืด ทำอากาศให้สว่างฉะนั้น ....

กายรูปพรหม ใจติดอยู่กับศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ใส ๕เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใสบริสุทธิ์ นั่นแหละ ***ธรรม****นั้นปรากฏแก่กายรูปพรหมแล้ว*

กายรูปพรหมละเอียด เห็น**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด เห็นดวงใส ๖เท่าฟองไข่แดงของไก่ ติดอยู่กับใจเสมอ สว่างไม่มืดได้ชื่อว่า***ธรรม****นั้นปรากฏแก่กายรูปพรหมละเอียดแล้ว*

กายอรูปพรหม ใจติดอยู่กับ**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ๗เท่าฟองไข่แดงของไก่ เห็นแจ่มอยู่เสมอไป นั้นได้ชื่อว่า ***ธรรม*** *ดวงนั้นปรากฏแก่กายอรูปพรหมแล้ว*

กายอรูปพรหมละเอียด ธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ๘เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใจอรูปพรหมละเอียดติดอยู่ที่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด เห็นใสชัดปรากฏ ๘เท่าฟองไข่แดงของไก่ นี่เห็นปรากฏอย่างนี้ล่ะก็ นี่แหละได้ชื่อว่า***ธรรม****นั้นปรากฏแก่กายอรูปพรหมละเอียดแล้ว*

ถ้า**กายธรรม ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นธรรมกายเท่าหน้าตักธรรมกายกลมรอบตัว ถ้าใจของธรรมกายติดอยู่ที่ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ติดอยู่เสมอละก็ นั่นแหละได้ชื่อว่า***ธรรม****นั้นปรากฏแก่ธรรมกายนั้นแล้ว*

ธรรมกายละเอียด เห็น**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นธรรมกายละเอียด วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว

กายธรรมพระโสดา เห็น**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็นกายธรรมพระโสดา วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัวติดอยู่กับใจพระโสดา พระโสดานั้นได้ชื่อว่ามีธรรมประจำใจแล้ว ได้ชื่อว่า***ธรรม****นั้นปรากฏแก่กายธรรมพระโสดาแล้ว*

พระโสดาละเอียด พระสกทาคา สกทาคาละเอียด พระอนาคา อนาคาละเอียด พระอรหัต อรหัตละเอียด พวกนี้ติดอยู่เสมอไม่หลุด ติดอยู่เสมอนั้นได้ชื่อว่า***ธรรม****ปรากฏขึ้นแล้ว* แต่พวกที่ยังไม่เห็น ไม่มี ไม่เป็นปรากฏ ได้ชื่อว่ายังไม่เห็น ไม่มี ไม่เป็นปรากฏ ***ธรรม***นั้นได้ชื่อว่า ไม่ปรากฏ ตามกำหนดวาระพระบาลี

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหมฺณสฺส

แปลเนื้อความว่า

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ ผู้เพ่งอยู่แล้ว ก็เห็นดวงธรรมนั้นแหละ นี่แหละได้ชื่อว่าธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ละ

อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา

เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์ย่อมสิ้นไป ก็ใจไปติดอยู่เสียกับธรรม เห็นธรรมแล้ว ก็หมดสงสัยในเรื่องธรรมกันเสียที เห็นแล้วติดแล้วปรากฏแล้ว หมดสงสัยในเรื่องธรรมกันเสียที

พวกเรานี่มันสงสัยทุกคนนั่นแหละ ธรรมมากมายนัก โน่นก็ธรรม นี่ก็ธรรม ไม่รู้จะไปเอาธรรมที่ไหนแน่? ไม่รู้จะเอาธรรมที่ไหน แท้ ๆ นี้ธรรมอันนี้แหละเป็นตัวจริงละ ให้เอาใจติดอยู่ตรงนี้แหละอย่าไปเที่ยวหาอื่น ให้มันอื่นจากศูนย์กลางกายมนุษย์ กลางกายของตัวไปเลย

ตรงนั้นแหละเอาใจไปจรดอยู่ตรงนั้นแหละ ถ้ายังไม่เห็นนาน ๆ เข้าก็เห็นเอง พอถูกส่วนเข้าก็เห็นเอง ที่ไปหาที่อื่น ไปโน่น ไปตรงโน้น ไปตรงนี้ ไปที่โน่นไปที่นี่ ไปหาธรรมในป่าในดอนในดงกันยกใหญ่ทีเดียวเพราะไม่เห็น พอไปเห็นเข้าแล้ว โธ่ ผ้าโพกหัวหาแทบตายไม่เห็น อยู่บนหัวนี่เอง ไปหาธรรมแทบตาย ธรรมอยู่กลางตัวของตัวของตัวนั่นเอง นั่นแหละธรรมอยู่ตรงนั้นแหละ แต่ว่าไม่ปรากฏขึ้น เมื่อปรากฏขึ้นแก่พราหมณ์แล้ว พราหมณ์ก็หมดสงสัย

ยโต ปชนาติ สเหตุธมฺมํ

เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้จักธรรมว่า***เกิดแต่เหตุ*** ได้รู้ว่าธรรม***เกิดแต่เหตุ***

ธรรมเกิดแต่เหตุ อย่างไร? ก็เพ่งพินิจพิจารณา ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ใสบริสุทธิ์เหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า เท่าฟองไข่แดงของไก่ เออ ธรรมดวงนั้นเกิดแต่เหตุ รู้ทีเดียว เกิดแต่เหตุ เหตุอะไร? เพราะมนุษย์ทำบริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา บริสุทธิ์ใจ ไม่มีร่องเสียเลยเชียว นิดเดียว เท่าปลายผมปลายขนก็ไม่มี กลับเป็นคนอีกทีก็เป็นมนุษย์อีก ดวงธรรมอันนั้นเป็นขึ้นอีก ดวงธรรมดวงเก่านั้นหมดไป หมดอำนาจหมดชีวิตไป กลับเป็นมนุษย์ดังเก่าอีก ก็มีธรรมดังเก่าแบบเดียวกัน อ้อ ธรรมนี่เกิดแต่เหตุอย่างนี้ เกิดแต่เหตุที่มนุษย์ทำนี่เอง ถ้าว่ามนุษย์ไม่ทำความบริสุทธิ์กายวาจาใจให้ถ่องแท้แล้วละก็ ไม่ได้เป็นมนุษย์ กลับไปเป็นอสุรกาย เป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นสัตว์นรกไป ธรรมนั้นก็เสียไป ดำขุ่นหมองเศร้ามัวไปหมด แต่ว่าสัตว์นั้นไม่เห็น ถ้าเห็นแล้วไม่ไปนรกแน่นอน ไม่ไปละ กลับเป็นมนุษย์ทีเดียว นี่แหละได้ดวงธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์แล้ว เห็นไหมล่ะ ด้วยวิธีบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ กายมนุษย์ละเอียดก็เช่นเดียวกัน ทั้ง ๒ กายนั้นเป็นกายที่มารวมกัน อุตส่าห์พยายามรักษาความบริสุทธิ์ของตัวไว้ บริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ ไม่มีร่องเสียเลย

เมื่อบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ ไม่มีร่องเสียเลยแล้วละก็ อุตส่าห์พยายามเหมือนภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกานั้นแหละ อุตส่าห์บำเพ็ญ **ทาน ศีล สุต จาค ปัญญา**

อุตส่าห์ให้**ทาน**ตามกาลตามสมัยตามกำลังของตน

อุตส่าห์รักษา**ศีล**ให้ดียิ่งขึ้นไป กาย วาจา ใจ ไม่ให้เดือนร้อนใคร ไม่ให้กระทบกระเทือนใคร ตัวเองก็ไม่เดือดร้อน ไม่ให้กระทบกระเทือน คนอื่นก็ไม่ให้เดือดร้อน ไม่ให้กระทบกระเทือน รักษา กาย วาจา ใจ ไว้เป็นอันดีเรียกว่า ศีล

สุตถึงวันธรรมสวนะก็อุตส่าห์พากันมาสดับตรับฟังพระธรรมเทศนาอย่างนี้แหละเหมือนภิกษุ สามเณร ก็อุตส่าห์พากันมาสดับตรับฟังพระธรรมเทศนา ทำอย่างนี้เรียกว่าสุต

จาค กระทบกระเทือนกันบ้างก็ช่างเถิด ให้อภัย ไม่ถือเอาโทษ ไม่ถือเอาความขุ่นมัวเศร้าหมอง

อันใด ให้อภัยกันเสียหมดทีเดียว อยู่ด้วยกันตั้งร้อยตั้งพันก็ไม่เป็นไร ยิ้มแย้มแจ่มใสกันดี เพราะให้อภัยซึ่งกันและกัน

ปัญญา รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สูงและต่ำ ดีชั่ว ผิดชอบ เมื่อเราตั้งอยู่ในความเป็นผู้ใหญ่ ก็ต้องมีใจโอบอ้อมอารีต่อผู้น้อย ต้องมีใจอย่างนั้น นั่นเรียกว่ามีปัญญา ต้องอยู่ในความโอบอ้อมอารี เราเป็นผู้น้อยก็ต้องตั้งอยู่ความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ อย่าถือเอาแต่ตัวของตัวไม่ได้ หรือไม่เช่นนั้นผู้ปกครองก็ต้องใจโอบอ้อมอารี ผู้อยู่ใต้ปกครองก็ต้องเคารพยำเกรงต่อผู้ใหญ่ อย่างนี้อยู่เป็นสุขเบิกบานสำราญใจ ต้องเคารพคารวะซึ่งกันและกัน ผู้น้อย ผู้ใหญ่ เป็นลำดับลงไป เคารพซึ่งกันและกันตามหน้าที่ตามพรรษา อายุ ตามคุณธรรมนั้น ๆ ดังนี้ได้ชื่อว่า แตกกายทำลายขันธ์จากมนุษย์โลกนี้ ทำดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ให้บังเกิดขึ้น ๓เท่าฟองไข่แดงของไก่ โตหนักขึ้นไป ดีหนักขึ้นไป กายทิพย์ทั้งหยาบทั้งละเอียด ทำละเอียดลงไปแบบเดียวกัน ทำให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก

เรายังเวียนว่ายตายเกิดในกามภพนี่ สุขไม่พอ ต้องทำให้สูงขึ้นไปกว่านี้ อุตส่าห์ทำรูปฌาน เมื่อบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ ศีลก็บริสุทธิ์เป็นอันดีแล้ว กาย วาจา ใจ ก็บริสุทธิ์เป็นอันดี ทาน ศีล สุต จาค ปัญญา ก็สมบูรณ์บริบูรณ์ดีแล้ว ตั้งใจแน่แน่วบำเพ็ญฌานให้บังเกิดมีขึ้น

ใจหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมนั่น ใจหยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั่น กายมนุษย์ละเอียดนั่น

หยุดนิ่งพอถูกส่วนเข้าเห็นดวงปฐมฌานทีเดียว วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัว นั่นเรียกว่า **ดวงปฐมฌาน** แล้วก็นิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปฐมฌานนั่นแหละ พอถูกส่วนเข้าก็บังเกิด**ดวงทุติยฌาน** วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอกเท่ากันกลมรอบตัวเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่กลางดวงทุติยฌาน พอนิ่งถูกส่วนเข้า เกิด**ดวงตติยฌาน**ขึ้น จากดวงทุติยฌานนั่น วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัว

ใจก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงตติยฌานนั่น ถูกส่วนเข้าเห็น **ดวงจตุตถฌาน** วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัว

๔ดวงนี้เป็น ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เมื่อทำฌานให้เกิดมีขึ้นเช่นนี้แล้วอำนาจฌานนี่แหละ อำนาจความบริสุทธิ์ กาย วาจา ใจ อำนาจทาน ศีล สุต จาค ปัญญา เป็นเหตุให้บังเกิดธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ๕เท่าฟองไข่แดงของไก่กลมรอบตัว ฟองไข่แดงของไก่ ๔ดวงมารวมกันเข้าเป็นดวงเดียว กลมรอบตัว ทั้งหยาบทั้งละเอียดแบบเดียวกัน

ถ้าว่าทำยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ใจของกายมนุษย์ ใจของกายรูปพรหมนั่น หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมทั้งหยาบทั้งละเอียด พอถูกส่วนเข้า รู้ว่าฌานสูงขึ้นไปกว่านี้มี
นิ่งอยู่กลาง จตุตถฌานนั่น พอถูกส่วนเข้าเห็นนิ่งอยู่กลางจตุตถฌานนั่นวัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัวเหมือนกัน ใจรูปพรหมก็นิ่งอยู่ศูนย์กลางอากาศนั่นพอถูกส่วนเข้า เข้าถึง**อากาสานัญจายตนฌาน** กายรูปพรหมเข้าไม่ได้ กายอรูปพรหมก็ปรากฏขึ้น

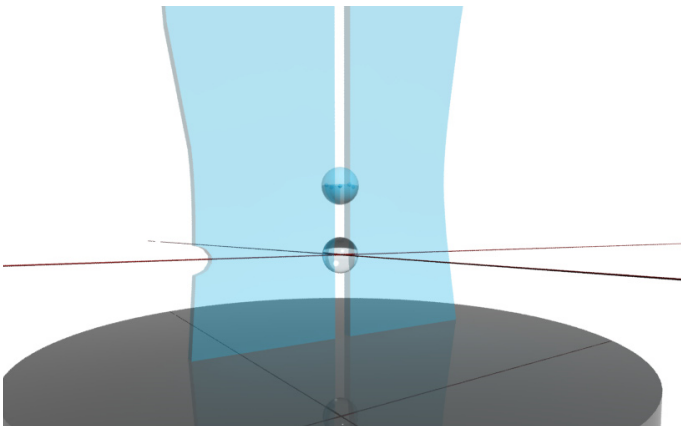

ใจกายอรูปพรหมก็นิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงอากาสานัญจายตนะนั่น ถูกส่วนเข้าเห็น**วิญญาณัญจายตนะ** เห็นชัดทีเดียว รู้ว่าเกิดจากกลางของอากาศนั่น วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัวเหมือนกัน

ใจของอรูปพรหมทั้งหยาบทั้งละเอียดก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางของดวงรู้นั่น พอถูกส่วนเข้าเห็น **อากิญจัญญายตนะ** รู้ละเอียด วัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๘ ศอก กลมรอบตัวเหมือนกัน

ใจของอรูปพรหมก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงรู้ละเอียดนั่น พอถูกส่วนเข้ารู้ก็ใช่ ไม่รู้ก็ใช่ อยู่กลางดวงของรู้ละเอียดนั้น เรียกว่า **เนวสัญญานาสัญญายตนะ** รู้ก็ใช่ ไม่รู้ก็ใช่ ให้เกิดขึ้นดังนี้ได้ ก็ได้ชื่อว่าเป็นอรูปฌาน ดวงธรรมนั้นก็โตออกไป ถ้าว่าวัดฟองไข่แดงเป็นที่ตั้งละก็ ๘ เท่าฟองไข่แดงของไก่ ๘เท่าโตขึ้นไปดังนี้ ก็รู้ทีเดียวว่าธรรมเหล่านี้ที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นจากเหตุ เหตุเพราะทำขึ้น บำรุงขึ้นให้เป็น ถ้าไม่บำรุงขึ้น ไม่ทำขึ้น ไม่เป็น ก็มุ่งจะให้สูงขึ้นไปกว่านั้น ก็ทำขึ้นไปได้อีก

กายอรูปพรหมนั่นที่จะทำต่อขึ้นไป นิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม พอถูกส่วนเข้าก็เดินศีลเทียว เพ่งอยู่ในเนวสัญญานาสัญญายตนะ ดวงธรรมที่ละเอียดจริงนั่นแหละ ก็เห็นดวงศีล วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่ง เท่าดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์

หยุดนิ่งอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่ง กลมรอบตัว

หยุดนิ่งอยู่กลางดวงสมาธิพอถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา วัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่งกลมรอบตัว

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญาถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงวิมุตติวัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่งกลมรอบตัว

หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะวัดผ่าเส้นศูนย์กลางคืบหนึ่งกลมรอบตัว

หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถูกส่วนเข้าเห็นกายธรรม รูปเหมือนพระปฏิมากร เกตุดอกบัวตูม ใสเหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า หน้าตักโตเล็กตามส่วน อย่างโตที่สุดหย่อนกว่า ๕ วา อย่างเล็กที่สุด ไม่เกินคืบหนึ่งไป นั่นเรียกว่ากายธรรม เกิดเป็นลำดับไป

ก็รู้ว่า อ้อ ธรรมเกิดขึ้นได้เพราะเหตุ ***เหตุ***ที่เรากระทำลงไปนี่เอง เหตุของ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสนะ นี่แหละให้เข้าถึงกายธรรมได้ เข้าถึงได้อย่างนี้ เห็นปรากฏอย่างนี้ทีเดียว กายธรรมโคตรภู กายธรรมพระโสดาทั้งหยาบทั้งละเอียด ก็ทำไปแบบเดียวกันนี้ กายธรรมพระสกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด ก็ทำไปแบบนี้ กายธรรมพระอนาคาทั้งหยาบทั้งละเอียดก็ทำไปแบบนี้ จนกระทั่งเข้าถึงกายธรรมพระอรหัต ก็ทำไปแบบนี้

เมื่อธรรมปรากฏขึ้นเช่นนี้แล้ว พราหมณ์แกก็รู้ว่าธรรมเกิดแต่เหตุ เหตุที่กระทำลงไปอย่างนี้ ไม่

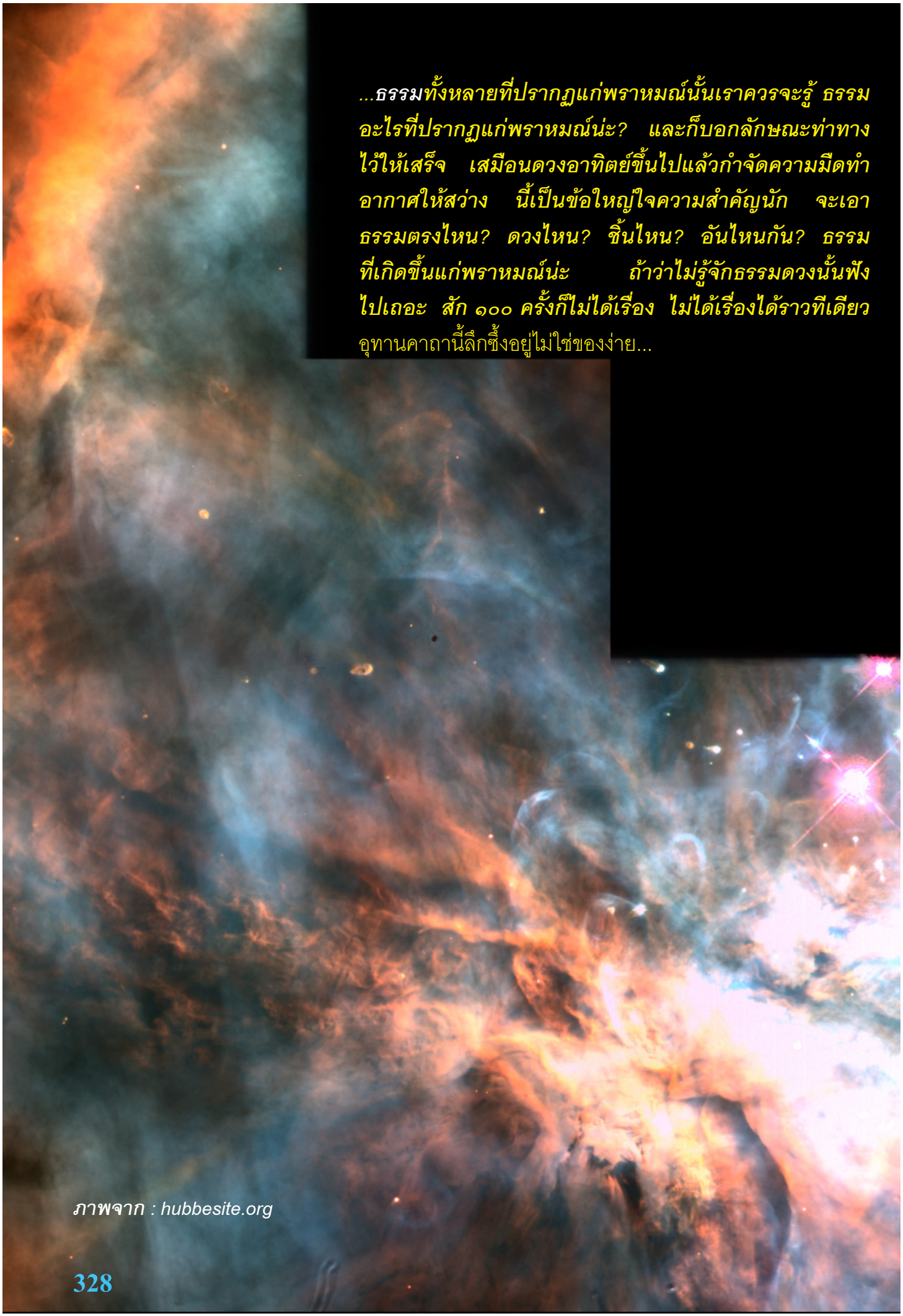

...ธรรมทั้งหลายที่ปรากฏแก่พราหมณ์นั้นเราควรจะรู้ ธรรมอะไรที่ปรากฏแก่พราหมณ์น่ะ? และก็บอกลักษณะท่าทางไว้ให้เสร็จ เสมือนดวงอาทิตย์ขึ้นไปแล้วกำจัดความมืดทำอากาศให้สว่าง นี้เป็นข้อใหญ่ใจความสำคัญนัก จะเอาธรรมตรงไหน? ดวงไหน? ชิ้นไหน? อันไหนกัน? ธรรมที่เกิดขึ้นแก่พราหมณ์น่ะ ถ้าว่าไม่รู้จักธรรมดวงนั้นฟังไปเถอะ สัก ๑๐๐ ครั้งก็ไม่ได้เรื่อง ไม่ได้เรื่องได้ราวทีเดียว

อุทานคาถานี้ลึกซึ้งอยู่ไม่ใช่ของง่าย...

ภาพจาก : hubbesite.org

กระทำไม่เกิด ถ้าไม่มีเหตุดังนี้เกิดไม่ได้ ต้องมีเหตุอย่างนี้จึงเกิดได้ เมื่อรู้จักเหตุดังนี้ต้องทำลงไปในเหตุ ต้องการธรรมต้องทำลงไปในเหตุ ผิดเหตุละก็ไม่เกิด นี่ชั้นหนึ่ง

ในคาถาที่ ๒ ว่า

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ

เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เห็นจริงแท้ไม่ต้องสงสัย

ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทิ เพราะพราหมณ์นั้นได้รู้ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย ตรงนี้สำคัญนัก พราหมณ์นั้นได้รู้ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย รู้ความสิ้นไป เมื่อพราหมณ์เดินขึ้นไปเป็นลำดับจนกระทั่งถึงกายพระอรหัต ก็รู้ทีเดียว รู้ชัดทีเดียว ที่จะขึ้นไปเช่นนี้ก็ต้องรู้ชัด เห็นชัดทีเดียว เพราะแกเห็นแล้ว

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ที่จะชะลอกายมนุษย์ไว้ได้นี้ เพราะ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ บังคับอยู่ บังคับธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์อยู่ทั้งหยาบทั้งละเอียด

กายทิพย์เล่า เพราะปัจจัยคือ โลภะ โทสะ โมหะทั้งหยาบทั้งละเอียด บังคับกายทิพย์ทั้งหยาบทั้งละเอียดอยู่

กายรูปพรหม ทั้งหยาบทั้งละเอียดเล่า ทั้งหยาบทั้งละเอียดก็เพราะปัจจัยคือ ราคะ โทสะ โมหะ ทั้งหยาบทั้งละเอียดบังคับกายรูปพรหมอยู่ ขึ้นไปจากภพไม่ได้ ไปไม่พ้น

กายอรูปพรหรมเล่า ทั้งหยาบทั้งละเอียด เพราะ กามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย อวิชชานุสัย บังคับอรูปพรหมทั้งหยาบทั้งละเอียดอยู่ พ้นจากภพไปไม่ได้

กายธรรมเล่า เพราะสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส เป็นสังโยชน์ เป็นปัจจัยคุ้มครองป้องกันไม่ให้หลุดไปจากโคตรภูบุคคลได้ ทั้งหยาบทั้งละเอียด

เมื่อเข้าถึงพระโสดา เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้วทั้งหยาบทั้งละเอียด เพราะ กามราคะ พยาบาทอย่างหยาบบังคับอยู่ ทั้งหยาบทั้งละเอียด

กายพระสกทาคา ทั้งหยาบทั้งละเอียดเล่า เพราะ กามราคะ พยาบาทอย่างละเอียดมันบังคับอยู่ ทั้งหยาบทั้งละเอียด พระสกทาคาไปไม่ได้ติดอยู่เพียงแค่พระสกทาคานี้

เมื่อเข้าถึง พระอนาคา ทั้งหยาบทั้งละเอียด ก็รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจ อวิชชา สังโยชน์ เบื้องบนนี่เองนี่เป็นปัจจัยคุ้มครองป้องกันไม่ให้เป็นพระอรหัตได้ เป็นลิ่ม เป็นสลักอยู่อย่างนี้ ท่านก็อุตส่าห์พยายามให้เข้าถึงพระอรหัต เดินทางศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ พอบรรลุเป็นพระอรหัต หลุดจากรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจ อวิชชา เรียกว่า ขีณาสโว ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ทิฏฐาสวะ ไม่มีในพระอรหัต เมื่อไม่มีในพระอรหัตเห็นชัดเช่นนี้ ท่านก็รู้นะซีรู้ชัด เห็นชัดทีเดียวว่านี่แหละ ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวหิ พราหมณ์นั้นได้รู้ความสิ้นไปของปัจจัยทั้งหลาย ไม่มีปัจจัยเลย ปัจจัยฝ่ายที่จะตรึงไว้ไม่มีเลย หลุดจากปัจจัยหมด เป็นพระอรหัต เป็นสมุจเฉทปหาน แน่นอนในพุทธศาสนา

....ผู้ที่ไม่เห็น ไม่เป็นปรากฏ ก็เท่ากับตาบอด ไปไหนไม่รอด ติดอยู่แค่กายมนุษย์นี่เอง ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ก็ไม่เห็นไม่เป็นกับเขา เมื่อไม่เห็น ไม่เป็นกับเขา ก็ไม่มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ ก็เป็นทุกข์อยู่ร่ำไปไม่มีสุข ....

ภาพจาก : hubbesite.org

*.....พวกเรานี่มันสงสัยทุกคนนั่นแหละ **ธรรม**มากมายนัก โน่นก็ธรรม นี่ก็ธรรม ไม่รู้จะไปเอาธรรมที่ไหนแน่? ไม่รู้จะเอาธรรมที่ไหน แท้ ๆ นี้ธรรมอันนี้แหละเป็นตัวจริงละ ให้เอาใจติดอยู่ตรงนี้แหละอย่าไปเที่ยวหาอื่น ให้มันอื่นจากศูนย์กลางกายมนุษย์ กลางกายของตัวไปเลย* ตรงนั้นแหละเอาใจไปจรดอยู่ตรงนั้นแหละ ถ้ายังไม่เห็นนาน ๆ เข้าก็เห็นเอง พอถูกส่วนเข้าก็เห็นเอง ที่ไปหาที่อื่น ไปโน่น ไปตรงโน้น ไปตรงนี้ ไปที่โน่นไปที่นี่ ไปหาธรรมในป่าในดอนในดงกันยกใหญ่ทีเดียวเพราะไม่เห็น พอไปเห็นเข้าแล้ว โธ่ ผ้าโพกหัวหาแทบตายไม่เห็น อยู่บนหัวนี่เอง ไปหาธรรมแทบตาย ธรรมอยู่กลางตัวของตัวของตัวนั่นเอง....

เมื่อรู้จักหลักเช่นนี้ ในบาทที่ ๓ รับรองอีก รับรองทีเดียวว่า

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่

วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ

พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมาร และเสนามารเสียได้

สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ

ดำรงอยู่เหมือนดวงอาทิตย์ผุดขึ้นมากำจัดมืด กระทำอากาศให้สว่างฉะนั้น

นี้ปรากฏเป็นพระอรหัตแล้วอย่างนี้ สว่างเป็นพระอาทิตย์กลางวันเรื่อยไม่มีค่ำเลย เมื่อยังไม่ถึงพระอรหัตละก็ยังมีค่ำ ยังมีสว่างอยู่ ถ้าถึงพระอรหัตละก็ไม่มีค่ำเลยทีเดียวมีสว่างตลอด เพราะดวงธรรมเต็มที่แล้ว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัตนั่นวัดผ่าเส้นศูนย์กลาง ๒๐ วา กลมรอบตัว ดวงนั้นยิ่งกว่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ไปอีก ดวงจันทร์ก็ดี ดวงอาทิตย์ก็ดี ส่องให้สว่างในที่ที่ส่องได้ ที่ลึกลับลงไปใต้แผ่นดินส่องไม่ได้ ถ้ำคูหาส่องไม่ถึง ดวงธรรมของพระอรหัตนั้น ใต้แผ่นดินก็สว่างหมด เหนือดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็สว่างหมด เห็นสว่างตลอดหมด ในถ้ำ ในเหว ในปล่อง ในไส้พุงตับไต เห็นตลอดหมด ปรากฏอย่างนี้ ท่านจึงได้เทียบด้วย ***สูโรว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ*** เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมา แล้วกำจัดมืดทำอากาศให้สว่าง ดวงธรรมก็ทำให้สว่างยิ่งกว่านั้น สว่างในไส้พุงตับไตสว่างหมด ในภูเขา ดวงอาทิตย์ส่องได้แต่ในที่ส่องได้ ในที่ลึกลับเข้าไปในภูเขา เข้าไปส่องไม่ได้ ส่วนดวงธรรมส่องเข้าไปได้ตลอดหมด ท่านจึงได้ยืนยันว่า ***นตฺถิ ปัญญา สมาอาภา*** แสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญาไม่มี ดวงธรรมนั่นแหละให้เกิดปัญญาสว่าง ไม่มีที่กำบังอันใดแต่นิดเดียว จะกำบังก็กำบังไม่ได้ ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดกำบังได้เลย ส่องสว่างได้ตลอด นี้ท่านจึงได้ชี้ว่าเหมือนยังกับดวงอาทิตย์ผุดขึ้น เหมือนดวงอาทิตย์เกิดขึ้นแล้วกำจัดมืดทำอากาศให้สว่าง ดวงธรรมก็เทียบด้วยอย่างนั้นเหมือนกัน

นี้เป็นอุทานคาถา พระบรมศาสดาทรงตรัสเทศนา เป็นธรรมอันลึกซึ้ง ฟังพอดีพอร้ายไม่รู้เรื่อง เมื่อเป็นของลึกซึ้งขนาดนี้ละก็ จำเอาไว้ว่าเราจะต้องทำให้เป็นเหมือนอย่างนี้ นี่ที่เขาเป็นธรรมกายเขารู้หนาแค่นี้เขาเข้าใจทีเดียวว่า อ้อ ตำรับตำรามีจริงอย่างนี้ เราก็เห็นจริงเหมือนตำราแล้ว ถูกต้องตามตำราแล้ว ***ผู้ที่ไม่เห็น ไม่เป็นปรากฏ ก็เท่ากับตาบอด ไปไหนไม่รอด ติดอยู่แค่กายมนุษย์นี่เอง ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ก็ไม่เห็นไม่เป็นกับเขา เมื่อไม่เห็น ไม่เป็นกับเขา ก็ไม่มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ก็เป็นทุกข์อยู่ร่ำไปไม่มีสุข*** ผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ก็เป็นสุข ที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งว่า

ธมฺมสุขวิหารี ผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันทันตาเห็น ถ้ามีธรรมเป็นเครื่องอยู่ละก็เป็นสุขในปัจจุบันทันตาเห็น เป็นสุขเดี๋ยวนั้น ท่านยืนยันด้วยว่า

อกาลิโก เมื่อเข้าไปถึงดวงธรรมนั้นแล้ว เป็นสุขเดี๋ยวนั้นไม่ต้องผลัดกาลเวลา ไม่มีกาลเวลาจะได้เลื่อนความสุขมาในเวลานั้น ในเวลานี้นี่ไม่มี พอถึงก็สุขทีเดียว ไปถึงเดี๋ยวนั้นเป็นสุขเดี๋ยวนั้นทีเดียว จึงเรียกว่า อกาลิโก

แล้วไม่ใช่เท่านั้น เป็นดวงแจ่มแจ้งกระจ่างสว่างกับใจอยู่ อาจจะเรียกบุคคลผู้อื่นเข้ามาดูได้ รูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างนี้ นี่เหมือนกับเทศน์ให้ฟังอย่างนี้แหละ เรียกบุคคลผู้อื่นให้เข้ามาดูได้ เป็นดวง

ขนาดนั้น ๆ โตเท่านั้น สว่างถึงนั่น อาจจะเรียกบุคคลผู้อื่นให้เข้ามาดูได้อย่างนี้นี่เรียกว่า ***เอหิปสฺสิโก***

โอปนยิโก ไม่ใช่เป็นของแข็ง น้อมเข้าไปในใจก็ได้ น้อมเข้าไปตั้งอยู่แค่ไหนก็ได้ น้อมออกข้างนอกก็ได้ น้อมลงข้างล่าง ซ้าย ขวา หน้า หลัง นอก ใน น้อมไปได้ตามชอบใจหมดทั้งสิ้น ไม่ผิด นั่นเป็นของอ่อนตามใจอย่างนั้น เรียกว่า โอปนยิโก เป็นของน้อมได้ตามชอบใจ

ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ ผู้รู้ รู้ได้เฉพาะตัว ใครเข้าถึงใครก็รู้ ใครทำเป็นใครก็เห็น ใครได้ใครก็ถึง ใครไม่ได้ใครก็ไม่ถึง ใครไม่เป็นใครก็ไม่เห็นเท่านั้น ปรากฏอย่างนี้ นี่แหละ อุทานคาถา ที่พระศาสดาทรงประสงค์แสดงไว้

ที่ชี้แจงแสดงมาแล้วนี้ ตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติในอุทานคาถา ตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลายบรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า **สพฺพพุทฺธานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระพุทธเจ้าทั้งปวง **สพฺพธมฺมานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระธรรมทั้งปวง **สพฺพสงฺฆานุภาเวน** ด้วยอานุภาพพระสงฆ์ทั้งปวง **ปิฎกตฺตยานุภาเวน** ด้วยอานุภาพปิฎกทั้งสามคือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตถปิฎก **ชินสาวกานุภาเวน** ด้วยอานุภาพชินสาวกของท่านผู้ชนะมารจงดลบันดาลความสุขสวัสดิ์ให้อุบัติบังเกิดมี เป็นปรากฏในขันธบรรจบแห่งท่านทานิสราบดีทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาด้วยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้

Lesson 22